

انسان‌شناسی فلسفی

در اندیشه امام خمینی (س)

www.ketab.ir

حسن پناهی آزاد

سرشناسه	: پناهی آزاد، حسن، ۱۳۴۵-
نام پدیدآور	: انسان‌شناسی فلسفی در اندیشه امام خمینی (س) / حسن پناهی آزاد.
مشخصات نشر	: تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: و، ۲۷۶ ص.
شابک	: 978 - 964 - 212 - 289 - 9
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۷۱-۲۷۶؛ همچنین بصورت زیرنویس.
موضوع	: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸ -- نظریه درباره انسان.
شناسه افزوده	: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، دفتر قم، مؤسسه چاپ و نشر عروج.
بندی کنگره	: الف ۷۸۷ / الف / ۵ / ۱۵۷۴ DSR
بندی دیوبی	: ۹۵۵ / ۰۸۴۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۱۰۸۵۹۱

کد / م ۲۸۳۰

www.ketab.ir

مؤسسه چاپ و نشر عروج

انسان‌شناسی فلسفی در اندیشه امام خمینی (س)

نویسنده: حسن پناهی آزاد

ناشر: چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س))

چاپ دوم ۱۴۰۳

شماره گ

قیمت: ۵۰۰

- خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخر رازی، فروشگاه مرکزی، تلفن: ۶۶۴۰۴۸۷۳ - دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵
- خیابان انقلاب، تقاطع حافظ، فروشگاه شماره ۱، تلفن: ۶۶۷۰۱۲۹۷
- مراکز پخش: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری، فروشگاه شماره ۴، تلفن: ۶۶۹۵۵۷۳۷
- حرم مطهر حضرت امام خمینی (س)، ضلع شمالی، فروشگاه شماره ۳، تلفن: ۵۵۲۰۳۸۰۱
- کلیه نمایندگیهای فروش در استانها

نشانی الکترونیکی: pub@imam-khomeini.ir

فهرست مطالب

أ	مقدمه ناشر.....
ج	مقدمه مؤلف.....

فصل اول: کلیات

۳	مقدمه.....
۳	موضوع پژوهش.....
۶	گستره پژوهش.....
۷	هدف پژوهش.....
۸	روش پژوهش.....
۱۱	اهمیت انسان‌شناسی.....
۱۳	انسان و علوم انسانی.....
۱۷	گونه‌های انسان‌شناسی.....
۲۱	پیشینه انسان‌شناسی فلسفی.....
۲۱	انسان‌شناسی فلسفی در غرب.....
۲۸	انسان‌شناسی فلسفی در جهان اسلام.....

فصل دوم: نفس

۳۷	مقدمه.....
۳۸	انسان، مخلوقی ویژه.....

۴۰	علم النفس و انسان شناسی فلسفی
۴۳	پیشینهٔ نفس در جهان اسلام
۴۳	۱. کندی
۴۴	۲. زکریای رازی
۴۵	۳. فارابی
۴۷	۴. اخوان الصفا
۴۸	۵. بوعلی سینا
۴۹	۶. ابوالبرکات بغدادی
۵۰	۷. شیخ اشراق
۵۱	۸. صدرالمتهین
۵۳	۹. امام خمینی <small>علیه السلام</small>
۵۳	طبقه‌بندی آرا
۵۴	۱. اصل وجود نفس
۵۴	۲. تعریف نفس
۵۵	۳. مبدأ وجود نفس
۵۵	۴. منشأ حدوث نفس
۵۶	۵. خلود نفس
۵۶	۶. تجرد نفس
۵۶	۷. قوای نفس
۵۷	۸. رابطهٔ نفس و بدن
۵۷	۹. نسبت نفس با عقل
۵۷	۱۰. نسبت نفس با روح
۵۸	۱۱. غایت نفس
۵۹	ارزش شناخت نفس

www.ketab.ir

۶۳ دشواری شناخت نفس
۶۵ تعریف نفس
۶۷ تعریف حضرت امام <small>علیه السلام</small>
۷۲ تفاوت کمال با قوه
۷۳ اقسام نفس
۷۳ ۱. نفس نباتی
۷۵ ۲. نفس حیوانی
۷۶ ۳. نفس فلکی (نفس تامه)
۷۹ ۴. نفس قدسی
۸۰ اثبات نفس
۸۲ اثبات نفس نباتی
۸۳ اثبات نفس حیوانی
۸۳ اثبات نفس انسانی
۸۵ نسبت نفس با عقل
۹۵ روح و نفس
۹۵ چیستی روح
۹۹ روح در حکمت متعالیه
۱۰۲ دیدگاه حضرت امام <small>علیه السلام</small>
۱۰۵ حدود نفس
۱۰۷ دلایل حدود نفس
۱۰۷ ۱. استکمال نفس
۱۰۹ ۲. عدم انحصار نوع به فرد
۱۰۹ حدود جسمانی نفس
۱۱۲ مراد از تقلّم نفس بر بدن

- ۱۱۳ بقای روحانی نفس
- ۱۱۴ قاعده «النفس جسمانیة الحدوث و روحانیة البقاء»
- ۱۱۶ حدوث و حرکت جوهری نفس
- ۱۲۱ عوالم سه‌گانه نفس
- ۱۲۳ نقد مخالفین حدوث نفس
- ۱۲۷ هویت نفس
- ۱۲۹ چیستی تجرد
- ۱۳۲ تجرد نفس
- ۱۳۳ ۱. علم حضوری نفس به خود
- ۱۳۴ ۲. امتناع صدق امر مادی بر افراد کثیر
- ۱۳۵ ۳. امتناع صدور افعال نفسیه از موجود مادی
- ۱۳۵ ۴. امکان ذهول نفس از ماده
- ۱۳۶ ۵. عدم کهولت و ضعف در قوه عاقله
- ۱۳۶ ۶. کمال نفس با کثرت تعقل
- ۱۳۷ ۷. بی‌نیازی نفس از بدن در تعقل
- ۱۳۷ ۸. نبود محدودیت قوای جسمانی در قوه عاقله
- ۱۳۷ ۹. تقسیم‌ناپذیری صور ادراکی
- ۱۳۸ ۱۰. ادراک کلیات
- ۱۳۹ ۱۱. وحدت مدرک
- ۱۴۰ ۱۲. بی‌نیازی نفس از ماده در بازگرداندن کمالات خود
- ۱۴۱ تجرد نفس فلکی
- ۱۴۳ تجرد نفس کلی
- ۱۴۵ تلازم وحدت و تجرد نفس
- ۱۴۷ قوای نفس
- ۱۴۷ چیستی قوا

۱۴۸.....	اقسام قوا.....
۱۴۸.....	پیدایش قوای نفس.....
۱۵۱.....	رابطه قوا با نفس.....
۱۵۵.....	اتحاد نفس و قوا.....
۱۶۰.....	ارمغان قاعده اتحاد نفس با قوا.....
۱۶۱.....	ملاک تمایز قوا.....
۱۶۵.....	نفس و بدن.....
۱۶۵.....	انواع تعلقات از دیدگاه ملاصدرا.....
۱۶۸.....	دیدگاه ملاصدرا و حضرت امام <small>علیه السلام</small>
۱۷۰.....	تابعیت بدن از نفس.....
۱۷۱.....	فاعلیت نفس.....
۱۷۶.....	اقسام فاعلیت نفس.....
۱۸۰.....	سیر صعودی نفس.....
۱۸۳.....	جامعیت نفس بر شئون وجود.....
۱۸۴.....	تأثیر معاصی و حسنات در نفس.....
۱۸۷.....	نفس پس از مرگ.....
۱۸۸.....	برهان‌های فناپذیری نفس.....
۱۹۲.....	بقای نفس در عالم تجرد.....
۱۹۴.....	کفایت تجرد مثالی در بقای نفوس.....
۱۹۵.....	قدرت نفس انسان در برزخ.....
۱۹۷.....	چیستی مرگ.....
۱۹۸.....	علاقه نفس به بدن پس از مرگ.....
۱۹۹.....	اجماع فلاسفه بر بقای نفس.....
۲۰۱.....	ادله نقلی بقای نفس پس از بدن.....

۲۰۳	جایگاه نفس ناطقه در عالم
۲۰۸	جایگاه انسان در نظام تکوین
۲۱۱	انسان در عالم طبیعت
۲۱۳	انسان در عالم مثال
۲۱۵	انسان در عالم عقل
۲۱۷	منشأ نشأت مختلف نفس
۲۱۸	تجرد مبدأ بلا واسطه نفس
۲۱۹	خاتمه
۲۲۰	شناخت نفس، مبدأ انسان شناسی عرفانی
۲۲۳	انسان شناسی فلسفی اخلاق

فصل سوم: عقل

۲۳۱	مقدمه
۲۳۲	پیشینه سخن از عقل
۲۳۲	عقل هستی شناختی
۲۳۴	عقل انسان شناختی
۲۳۷	معنای عقل
۲۳۷	عقل در لغت
۲۳۸	عقل در حکمت
۲۴۴	عقل در قرآن و سنت
۲۴۷	اقسام عقل
۲۴۷	عقل نظری و عقل عملی
۲۴۸	درجات عقل نظری
۲۴۹	عقل هیولانی
۲۵۱	عقل بالملکه

۲۵۲	عقل بالفعل
۲۵۳	عقل مستفاد
۲۵۵	ارتباط عقل نظری با عقل عملی
۲۵۶	طی درجات عقل نظری
۲۵۷	ملاحظه امام <small>علیه السلام</small> بر این تقسیم
۲۵۷	کمال عقل نظری
۲۵۹	درجات عقل عملی
۲۶۰	غایت عقل نظری و عقل عملی
۲۶۱	بازگشت عقل به ایمان
۲۶۳	عقل فعال
۲۶۴	عقل فعال حافظ معقولات
۲۶۵	نقد منکرین اتحاد نفس با عقل فعال
۲۶۷	نیاز عقل به شریعت
۲۶۹	خاتمه
۲۷۱	کتابنامه

www.ketab.ir

مقدمه ناشر

معارف نورانی اسلام ناب محمدی ﷺ، در طول تاریخ تفکر اسلامی، فراراه متفکران حقیقت‌جو و اندیشمندان دین‌دار قرار داشته و حقایق هستی را به آنان نمایانده است. متفکران بزرگ مسلمان با بهره‌گیری از آموزه‌های بلند اسلام، حکمت اسلامی را هرچه بیشتر گسترش داده و ابواب متعدد و زمینه‌های مختلف آن را به منازل ممتازی از کارایی و استحکام رسانده‌اند.

حضرت امام (س) متفکری بلند و کمی سترگ است که بی‌شک، نام و راه و افکارش مرزهای جغرافیایی را پشت سر نهاده و در عمیق ذهن و جان مشتاقان حقیقت منزل کرده است. این شخصیت کم‌نظیر تاریخ اسلام، علاوه بر داشتن جنبه سیاسی و اجتماعی (که او را به عنوان رهبری مقتدر در سطح جهان شناسانده است)، از جنبه‌های مختلف علمی و فکری نیز برخوردار است که مطالعه این جوانب، جامعیت شخصیت آن بزرگوار را نمایان‌تر می‌سازد.

نگاهی به سیره و گفتار و آثار علمی و عملی آن بزرگمرد تاریخ، این حقیقت را نمایان خواهد ساخت که یکی از نخستین اولویت‌های زندگی ایشان، تربیت انسان است. ایشان این مهم را مأموریت والای انبیای الهی دانسته و خود نیز در این راستا گام نهاده و سیر کرده است. حضرت امام (س) که خود دانش‌آموخته و تربیت‌یافته مکتب اسلام و پیشوایان معصوم دین بود، علاوه بر اهتمام عملی به این موضوع، در مقاطعی از عمر گران‌سنگ خود به تدریس و تألیف آثار علمی مانند *آداب باطنی نماز*، شرح *چهل حدیث* و شرح *حدیث جنود عقل و جهل* و... پرداخت که به مسئله تربیت، اخلاق، و

راهنمایی انسان اختصاص دارد؛ و از چنان عمق و دقتی برخوردار است که هنوز تحلیل‌ها و شرح‌ها و تبیین‌های دامنه‌دار علمی و فنی را برمی‌تابد.

انسان، ارزشمندترین مخلوق خداوند تعالی است؛ بنابراین، باید او را در مرتبه خلیفه الهی دید، نه کمتر از آن. این روشی است که در همه زوایای فکری حضرت امام(س) حضور دارد.

ناگفته پیداست که ایشان در مباحث عقلی، به ویژه فلسفه و عرفان، از ممتازترین شخصیت‌های جهان به شمار می‌رود. به همین مناسبت، بسیاری از بحث‌های ایشان در خصوص انسان و زوایای وجودی او، با روش عقلی و شهودی سامان یافته و حتی در مباحث اخلاقی و تربیتی، مبانی عقلی و تحلیل‌های دقیق فلسفی و لطایف عرفانی حضوری مؤثر دارند.

امروزه کشف، استخراج و افکار آن بزرگوار، یکی از ضرورت‌های عرصه فکری و فرهنگی جامعه اسلامی اعم از ایران و خارج از ایران است.

و یکی از زمینه‌های آن، شناسایی ابعاد وجودی انسان به روش فلسفی یا همان «انسان‌شناسی فلسفی» بر اساس آرای حضرت امام(س) است. اثر حاضر که محصول این توجه است از سوی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س) - دفتر قم طرح و به مرحله اجرا نهاده شده است.

این اثر کوشیده است تا در عین التزام به بیان آرای حضرت امام(س)، مطالب به دست آمده را در نظام و ساختار متناسب با روش و شیوه فلسفه اسلامی ارائه کند.

مؤسسه ضمن تقدیر از تلاش مؤلف گرامی جناب حجت الاسلام والمسلمین حسن پناهی آزاد و آرزوی موفقیت‌های بیش از پیش برای ایشان، این اثر ارزشمند را به علاقه‌مندان این‌گونه مباحث تقدیم می‌دارد.

مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی(س)

دفتر قم